

SNJEŽANA KORDIĆ: JEZIK I NACIONALIZAM

JOSIP IVIŠIĆ

Durieux, Zagreb, 2010., 420 str.

Snježana Kordić, lingvistkinja i filologinja, posljednjih petnaestak godina je predavala na sveučilištima u Bochumu, Münsteru, Berlinu i Frankfurtu. Autorica je u nas ipak najpoznatija po dugogodišnjoj diskusiji s istaknutim predstavnicama kroatistike u okviru časopisa *Republika* i *Književna republika*, diskusiji koju, primjerice, Igor Mandić drži za '(...) najdulju, najtemeljitiju i najbritkiju polemiku vođenu u hrvatskoj kulturi 21. stoljeća, opsegom ravnu jedino dugotrajnom muženju jarca u rešetou u drugoj polovici 19. stoljeća, kada se tek oblikovala hrvatska nacionalna svijest (...)'. Dovoljan je kratak uvid u natuknicu na hrvatskoj Wikipediji pod nazivom Snježana Kordić da bi se ilustrirao čvrst start njezinih protivnika u pogledu teza iznesenih u knjizi *Jezik i nacionalizam*.

Knjiga *Jezik i nacionalizam* predstavlja ukoričen zbir autoričnih stavova, razmatranja i argumenata u okviru te iste dugogodišnje polemike oko (politički) škakljive dileme o tome govore li Hrvati, Srbi, Bošnjaci i Crnogorci jedan te isti jezik ili ne. Kordić brani svoju poziciju pomoću sociolingvističkih kriterija procjene radi li se o jednom ili više standardnih jezika. Tipološki kriterij podrazumijeva omjer podudarnosti i razlika između idioma jezika koji su predmet analize dok mjerenje međusobne razumljivosti između govornika tih idioma čini komunikativni kriterij. Genetski kriterij tiče se toga je li za nadregionalni odnosno standardni jezik uzet isti dijalekt ili ne. Polazeći od dosta oštre usporedbe jezičnog purizma tijekom devedesetih s jezičnim politikama nacističke Njemačke autorica navodi strategije purista kojima uvjeravaju široke narodne mase u mit o propadanju jezika, prvenstveno ponavljajući da nitko zapravo ne zna standarni jezik. Obračun s purizmom i preskriptivizmom u jeziku autorica vodi aksiomima lingvističke znanosti, koji su sami po sebi dovoljan argument protiv hiperstandardizacije jezika putem publikacija poput jezičnih savjetnika. Osnovna teza o policentričnosti srpskohrvatskog jezika je, usprkos kritikama protivnika prisutnih u recenzijama knjige u tisku i časopisima, izdašno argumentirana iako pomalo patronizirajuće intonirana, što je vjerojatno rezultat polemičkog konteksta djela. Naglašavajući jezik kao sustav te vodeći se sinkronijskom razinom analize jezika, autorica diskreditira teze o razlici u civilizacijskoj nadgradnji između srpskog i hrvatskog jezika kao razlikovnim čimbenicima. Komunikacija i govor kao osnova proučavanja jezika, a ne pretjerano naslanjanje na pisani korpus koji je podložan povijesnoj reviziji prije nego lingvističkoj analizi, podpiru autoričinu tezu o međusobnom razumijevanju govornika pojedinog varijeteta srpskohrvatskog kao potvrdu o postojanju više varijanti istog standardnog jezika na prostoru između Srbije i Hrvatske. Obrušavajući se na relativiziranje međusobne razumljivosti i štokavice kao dijalektalne

osnove u srpskohrvatskom jeziku kod ovdašnjih zagovornika teze o četiri različita jezika, Kordić ističe činjenicu da je većina strane literature o teoriji policentričnosti te metodologija kojom se ona utvrđuje dostupna na ovim prostorima, što nas dovodi do pitanja znanstvenosti težnje za jedinstvenim nacionalnim jezikom kao čisto političke agitacije državnih intelektualaca. Najobimniji dio knjige zauzima teorijski prikaz fenomena nacije, identiteta, kulture i povijesti kao presudnih čimbenika trenutnog stanja jezika. Konstruktivističke teorije nacionalizma i nacija kao narativa predstavljaju okvir pomoću kojeg jezik postaje žrva politike i nacionalističke mitološke konstrukcije. Ideja o ‘zastarjelosti’ metoda konstrukcije nacija na Balkanu pomalo pokazuje autoričinu naivnost spram demokratičnosti konstrukcije nacija na Zapadu. Analogije s njemačkim nacionalističkim programom u drugoj polovici devetnaestog stoljeća također ne treba uzeti kao razmahivanje primordijalnošću balkanskog nacionalizma, jer je riječ o drukčijim kontekstima tvorbe nacije, s tom razlikom da ne možemo znati bi li se ujedinjenje Njemačke uopće dogodilo bez jake Pruske države. Na Balkanu imamo primjer konstrukcije nacionalnih identiteta za vrijeme ‘preporoda’ u kontekstu regionalnih elita, koje konstruiraju kako jezik tako i ideju etnosa unutar multikulturalnog carstva, za razliku od ‘starih’ nacija poput Engleske i Francuske u kojima se konstrukcija nacije odvija u okviru već postojećeg suvereniteta. Iluzorno je takvo poklapanje ocijeniti nužno demokratičnijim. Upotreba teze o građanskom i etničkom konceptu prisutan u knjizi predstavlja prema nekim teoretičarima eurocentrično likovanje nad kasnijim procesima konstrukcije nacija u ostatku svijeta, zatvarajući oči pred povijesnim okolnostima iz kojih su izrasle danas ‘napredne’ nacije. Izvanjezične intervencije predstavljaju povijesno-političku realnost i u svjetskim jezicima. Ipak, valja osuditi nametanje teza o različitoj ‘kulturno-civilizacijskoj’ nadogradnji između standardnog jezika u Hrvatskoj i Srbiji pomoću isticanja razlika u, na primjer, kulinarском rječniku. Grčevito hvatanje za leksičke razlike, kao borba oko nacionalnog statusa književnih tradicija kroz povijest ovih prostora, uistinu se teško može nazvati znanstvenim djelovanjem. Uz navođenje autora poput Gellnera, Andersona, Billiga, Hobsbawma, čiji je obol proučavanju nacionalizma neosporan, autorica se hvata u koštac s problematiziranjem povijesnog toka isprepletanja jezika i nacije na Balkanu s određenom nesigurnošću. Naime, u pitanju je dio knjige koji najlakše može biti dočekan na nož od strane domaćih povjesničara, budući da (najmanje iz znanstvenih razloga) nemamo iole usuglašen pogled na vremenski period u koji se smiješta ‘porod’ nacionalnih ideja među nacijama koje danas postoje kao takve. Sam koncept etniciteta predstavlja svojevrsni skup strategija te ne

može biti jednoznačno definiran kulturnim i socijalnim sadržajima koji bi osigurali objektivnost nečega poput nacionalnog bića ili jedinstvenog nacionalnog jezika.

Pregled teorija nacionalizma prisutan u knjizi ipak ne predstavlja nikakvu novost u domaćoj društveno humanističkoj produkciji, ali u kontekstu djela koje cilja na odvajanja znanstvenog proučavanja jezika od politikanstva i pseudopovijesti predstavlja osvježavajući memento u polemičkoj razmjeni vatre. Iz rakursa sociolingvistike Kordić ističe kako je simbolička, identitetska funkcija (srpskohrvatskog) jezika dobila apsolutni prioritet nad komunikacijskom funkcijom, s čime se nije teško složiti.